

ՀԻՇԱՐԺԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՏԻԳՐԱՆԻ ԿԱՐԱՊԵՏԱՆ
(ծննդյան 140-ամյակին)
(1875 – 1943)

Անվանի երկրաբան, գիտության վաստակավոր գործիչ, երկրաբանա-հանքաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր **Հովհաննես Տիգրանի Կարապետյանը** Անդրկովկասի երկրաբանական ծառայության ձևավորման ժամանակաշրջանի նշանավոր այն գործիչներից մեկն է, ում բազմակողմանի գործունեությունն անգնահատելի դերակատարություն ունեցավ տարածաշրջանի երկրաբանական կառուցվածքի, տարատեսակ օգտակար հանածոների հանքավայրերի ուսումնասիրման և լեռնահանքային արդյունաբերության զարգացման գործում:

2015թ. լրանում է այդ նշանավոր գիտնականի, հմուտ կազմակերպչի և մեծ հայրենասերի, ՀՀ ԳԱԱ Երկրաբանական

գիտությունների ինստիտուտի հիմնադրի և առաջին տնօրենի (1935-1941) ծննդյան 140-ամյակը:

Հ.Կարապետյանը ծնվել է 1875թ. հունիսի 2-ին, Ախալքալակում: 1895թ., ավարտելով Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցը, սկսում է զբաղվել մանկավարժական գործունեությամբ սկզբում Ախալքալակի, այնուհետև Թիֆլիսի դպրոցներում: 1898թ.-ից Թիֆլիսում դեկավարում է “Կովկասյան բարեգործական ընկերությունը”, ծավալելով ազգանվեր լայն գործունեություն՝ ուղղված բնակչության տարբեր խավերին հայ թատրոնի և երաժշտության մասին իրազեկմանը: Բայց նրա սերը և հակվածությունը հանդեպ բնությունը և հատկապես՝ երկրաբանությունը մեծ դեր են կատարում ուսումը շարունակելու գործում:

1906թ. նա մեկնում է Շվեյցարիա և ընդունվում Լոզանի ինժեներական դպրոց, այնուհետև, ուսումը շարունակելու նպատակով, տեղափոխվում Բրյուսելի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի լեռնային բաժին, իսկ հետագայում՝ Եվրոպայում հայտնի Մոնս քաղաքի հանքաբանական բարձրագույն դպրոց, որը գերազանցությամբ ավարտում է 1912թ., ստանալով ինժեներ-երկրաբանի կոչում:

Երկրաբանական հետազոտությունները սկսում է Բելգիայի քարածխի հանքավայրերում, որոնց ուսումնասիրման արդյունքում հիմնավորում է ածխի կուտակումների առաջացման և որոնման նոր տեսություն: Այն էապես նպաստում է ածխի արդյունահանման ծավալների աճին, իսկ գիտնականին բերում է լայն ճանաչում:

1913թ. Հ.Կարապետյանը վերադառնում է Բելգիայից և աշխատանքի անցնում Թիֆլիսում: Մինչև 1920-ական թվականները լայնածավալ երկրաբանական հետազոտություններ է իրականացնում Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի, Օսեթիայի, Դաղստանի տարածքներում, ուղղված տարբեր օգտակար հանածոների հանքավայրերի գնահատման և արդյունաբերական շահագործման խնդիրների լուծմանը: Լայն ու բազմակողմանի գիտելիքների շնորհիվ Հ.Կարապետյանը անվիճելի հեղինակություն է վայելում է Կովկասի երկրաբանական հանրության մոտ:

1931թ. նա հրավիրվում է Մոսկվա և նշանակվում ԽՍՀՄ էլեկտրաֆիկացիայի մեծ ծրագրի կարևորագույն շինարարական օբյեկտի՝ Մոսկվա-Վոլգա ջրանցքի շինարարության գլխավոր խորհրդատու և նախագծի հեղինակի տեղակալ:

1934թ. Հ.Կարապետյանը Հայաստանի կառավարության հրավերով տեղափոխվում է Երևան՝ Կիրառական երկրաբանության և հանքաբանության գիտահետազոտական ինստիտուտ կազմակերպելու նպատակով:

1935թ. հիմնվում է ԽՍՀՄ ԳԱ Հայկական մասնաճյուղը (Армфан), ականավոր երկրաբան, ակադեմիկոս Ֆ.Լևինսոն-Լեսսինգի գլխավորությամբ, որի կազմում ընդգրկվում է նաև Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտը: (Постановление СНК СССР “Об учреждении в СССР отделения Закавказского филиала АН СССР”, газета “Коммунист” от 6-го февраля 1935г.): Նրա տնօրեն է նշանակվում Հ.Կարապետյանը: Ինստիտուտի հիմնադրումը նշանավորում է Հայաստանի տարածքի երկրաբանական համակարգված ուսումնասիրությունների իրականացման նոր շրջան: Աշխատանքի են հրավիրվում արտասահմանում կրթություն ստացած այնպիսի նշանավոր երկրաբաններ, ինչպիսիք են Տ.Ջրբաշյանը, Պ.Ղամբարյանը, Հ.Աբդալլանը և ուրիշներ: Անհետաձգելի լուծում է պահանջում մասնագիտական ազգային կադրերի պատրաստման հարցը: 1934թ. Տ.Ջրբաշյանի և Հ.Կարապետյանի նախաձեռնությամբ Երևանի պետական համալսարանում հիմնադրվում է երկրաբանական-աշխարհագրական ֆակուլտետը, որի առաջին դեկան է նշանակվում Տ.Ջրբաշյանը:

Այդ ժամանակաշրջանում, իրականացված նշանակալից և կարևոր գիտական ու գիտակազմակերպչական գործունեության համար Հ.Կարապետյանը արժանանում է “Հայաստանի գիտության վաստակավոր գործիչ” պատվավոր կոչմանը, իսկ 1936թ. ԽՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիան նրան շնորհում է երկրաբանա-հանքաբանական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան և պրոֆեսորի կոչում:

Հ.Կարապետյանին հաջողվում է երկրաբանական նմուշների իր հարուստ հավաքածուի հիման վրա կազմակերպել նաև երկրաբանական թանգարան, որը 1944թ.-ից կրում է Հ.Կարապետյանի անունը:

1939թ. Հ.Կարապետյանը, հիվանդության պատճառով, հեռանում է Ինստիտուտի տնօրենի պաշտոնից:

Հ.Կարապետյանը վախճանվել է 1943թ. դեկտեմբերի 4-ին, Երևանում, ծանր հիվանդությունից հետո:

Հ.Կարապետյանը հեղինակ է շուրջ 200 տպագիր և այդքան էլ ձեռագիր գիտական աշխատությունների, եզրակացությունների և զեկուցագրերի, որոնք ներառում են ոչ միայն երկրաբանության տարբեր բնագավառների՝

հանքաբանության, հիդրոերկրաբանության, սելսմաբանության, կիրառական երկրաբանության, լեռնահանքային գործի, այլ նաև շինարարության, պատմության, գրականության տարբեր հարցեր: Հ.Կարապետյանի հետազոտությունների շրջանակներում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցրել Սևանա լճի ջրի պաշարների պահպանման և խնայողաբար օգտագործման հարցերը, որոնք չեն կորցրել արդիականությունը մինչ այժմ:

Նշելով Հայաստանի և Անդրկովկասի երկրաբանական ծառայության, լեռնային գործի և ՀՀ ԳԱԱ Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտի հիմնադիր ու առաջին տնօրեն, պրոֆեսոր Հովհաննես Տիգրանի Կարապետյանի ծննդյան 140-ամյակը, հայ երկրաբանները մեծ ակնածանքով ու երախտագիտությամբ իրենց հարգանքի տուրքն են մատուցում անվանի երկրաբան-գիտնականի և իր ժողովրդի նվիրյալներից մեկի հիշատակին:

**ՀՀ ԳԱԱ Երկրաբանական գիտությունների ինստիտուտ
ՀՀ ԳԱԱ “Գիտություններ Երկրի մասին” տեղեկագրի խմբագրություն**